

pedig a dolgot csak bizonyos gyengébb, hagyományos értelemben gondolja rossznak vagy helytelennek úgy, hogy bár megvan benne a „rossz” vagy „helytelen” leíró jelentése, de hiányzik belőle az előíró erély.

(2) *A leíró jelentés.* Az erkölcsi ítéletek második fő vonása az, amely megkülönbözteti őket a felszólító mondatoktól: amikor erkölcsi ítéletet mondunk például egy cselekedet fölött, akkor azt szükségképpen a cselekedet *valamely vonása* miatt hozzuk, és mindig van értelme megkérdezni, hogy mi az a valami (bár talán nem mindig könnyű a választ szavakba önteni). Ez az erkölcsi „tulajdonságok” ún. „következményes” jellegéből fakad (bár ezt egyesek a közelmúltban tagadták). Eszerint minden egyes erkölcsi ítéletnek van univerzális megfelelője, mely azt mondja, hogy a megítélt dolog bizonyos vonása okot szolgáltat arra, hogy bizonyos fajta erkölcsi ítéletet hozzunk róla. Ha azt mondom például, hogy egy partikuláris cselekedet erkölcsileg jó, mert ez a cselekedet történetesen egy vak ember átsegítése az utcán, akkor úgy tűnik, ezzel azt az univerzális ítéletet fogadom el, hogy erkölcsileg jó dolog a vakokat átsegíteni az utcán (és nem csak ezt az egy vakot ezen az egy adott utcán). Azokat, akik elfogadják ezt az érvelést, „univerzalisták”-nak lehetne nevezni, ellenlábasaikat pedig „partikularisták”-nak. Az univerzalista nem kötelezi el magát amellett, hogy ha egy adott alkalommal jó cselekedet átsegíteni egy vakot az utcán, akkor az minden alkalommal jó cselekedet (nem lenne az például akkor, ha tudnánk, hogy az illető reménytelenül eltévedt, s úticélja éppenséggel emezzen az oldalon van); csak azon nézet mellett kötelezi el magát, hogy a cselekedet jó, ha nincs jelen olyan körülmény, amely olyan különbséget teremtene a két cselekedet között, mely túlmegy a pusztán numerikus különbségen.

Az univerzalista tézis szoros kapcsolatban van azzal a tétellel, hogy az erkölcsi ítéleteknek előíró funkciójuk mellett – mint láttuk – leíró jelentésük is van. Eszerint tehát, amikor egy cselekedetet például jónak nevezünk, akkor ajánljuk is azt (ez a jelentés előíró eleme), de van benne valami, ami miatt ajánljuk. Jól foglalja össze ezt a két elemet az *Oxford English Dictionary* nek a „jó”-ról adott első definíciója: „A leggyakoribb dicsérő melléknév, mely magában fog-

lalja olyan, jellegzetes minőségek nagyfokú, de legalább kielégítő mértékű meglétét, amelyek vagy önmagukban csodálatra méltóak, vagy hasznosak valamely cél eléréséhez.” Fontos a „jellegzetes” szó: arra irányítja figyelmünket, hogy a jelzett szótól függően, amelyre a „jó” vonatkozik, a dolgoknak más és más tulajdonságokkal kell rendelkezniük ahhoz, hogy jónak nevezhessük őket (egy szem epret például más minőségei miatt fogunk jónak tartani, mint egy embert). Bizonyos szavak – például a „kés” – esetén, ha ismerjük jelentésüket, akkor egyben ismerjük azon feltételek némelyikét is, amelyeknek az adott fajta dolog meg kell hogy feleljen ahhoz, hogy jónak mondhassuk. Bizonyos filozófusok (például **Platón** és **Arisztotelész**) úgy vélték, hogy ez minden szóra igaz; vagyis ha például meg tudnánk határozni, mi „az ember természete”, akkor pontosan meg tudnánk mondani, mi tesz jóvá egy embert. Az ilyen típusú érvelés azonban valószínűleg pusztán az „ember” és a „kés” szavak között fennálló hamis analógián alapul.

Az univerzalista tézis és az erkölcsi érvelések között érdemesebb a **Kant** és követői által némileg (bár nem világosan) kidolgozott ún. „arany szabály” révén kapcsolatot keresni (ez egyben azok számára is kielégítőbbnek fog tűnni, akik kitartanak amellett, hogy az etikai tanulmányoknak gyakorlati kérdésekben alkalmazhatóknak kell lenniük). Olykor, ha valaki egy bizonyos cselekvés végrehajtásán elmélkedik, hatásos érv lehet megkérdezni tőle, mi miatt tartja a cselekedetet helyesnek, és hogy vajon ha egy másik, ilyen cselekedet hasonló tulajdonságokkal bírna, csak éppen öneki más lenne a szerepe benne, ugyanúgy ítélné-e meg azt is. Ilyen típusú érveléssel találkozhatunk a Szentírás két híres passzusában (Sámuel, II. 12,7; Máté 18,32). Felvetődött az a nézet is, hogy egy ítélet csak akkor *erkölcsi*, ha a beszélő kész „univerzalizálni maximáját”. Ez azonban azt a sokat vitatott kérdést veti fel, hogy mi a kritériumunk arra, hogy egy ítéletet „erkölcsi ítéletnek” nevezzünk, s ez már a jelen szócikk kereteit messze meghaladó kérdés, mely – csakúgy, mint az erkölcsi ítéletek jelentésében meglevő előíró és leíró elemek viszonyának egész problematikája – mindmáig foglalkoztatja az etikai gondolkodókat.

(R. M. H.)